

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

Муниципальное образование «Окинский район»

МАОУ "Саянская СОШ"

РАССМОТРЕНО

На заседании МС

 Шагжеева Б.А.

Протокол №1
от «28» 08. 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по УВР

 Жунусова Э.К.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

 Галсанова А.Д.

Приказ № 134/1
От 01.09.2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Бурятский язык»

для обучающихся 3 класса

Саяны, 2023

Тайлбари бэшэг.

3-дахи класста буряад хэла узалгадэ тэдхэмжа болохо тусхай методическа комплекс зохёогдоһон байна. Энэ комплекс 3 компонентһээ бүридэнэ. Гол компонентнь буряад хэлэ үзэхэ ном болоно. Энэ номой удха 2002 ондо зохёогдоһон буряад хэлэн болон литературна уншалгаар эхин хургуулийн Програма дээрэ үндэһэлнэ (авторнуудын Д.Д. Ошоров, С.Ц. Содномов, Р.С. Дылыкова).

3-дахи класста буряад хэлэ үзэлгын зорилгонууд:

- 2-дохи класста үзэһэнөө дабталга дээрэ үндэһэлжэ, хэлэнэй зүйлнүүдэй шэнэ шанар шанжэнүүдтэй танилсалга;
- фонетическэ, орфографическа. графическа, грамматическа ойлгосонууды уламжалан үзэлгэ;
- орфографическа дадал дүршэл хүгжөөлгэ;
- хэлэлгэ хүгжөөлгэ;
- буряад хэлэндээ дуратайгаар хандалга, тэрэнэ шэнжэлхэ, шудалха эрмэлзэл хүгжөөлгэ;
- буряад хэлэнэй ашаар арадайнгаа соёл, заншал, түүхэ мэдэхэ болохо арга боломжо ололго;
- буряад хэлэ үзэлгыг үхибүүнэй наһанай болон хүгжэлтын шатануудта тааруугаар үнгэргэлгэ;
- ород хэлээр багшын ямаршье альтернативна номууды хэрэглэхэдэ, тэдэндэнь тус буряад хэлэнэй ном тааруу байха зэргэтэй;
- метапредметнэ шэглэлтэй шадабари бүридхэлгэ. Энэ зорилго һүүлэй жэлнүүдтэ аргагүй хэрэггэйдэ тоологдодог болоо. Мүнөө үсын һуралсалай ябасада оруулагдажа байһан федеральна стандарттай холбоотой. Тэрээн соо эхин классай багша бүхэн «универсальные учебные действия» гэжэ шадабари хүгжөөхэ тусхай программатай байха гээд эрилтэ табигдана.

Эхин классуудта грамматика ба бэшэгэй дүримүүдһээ эгээл хүнгэн мэдэсэнүүд оруулагданхай. Эхин классай һурагшад үгын фонетическэ бүридэлтэй, зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала формонуудтай, мэдүүлэлэй тон юрэнхы янзануудтай, мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсаха болоно.

Һурагшадые үгын лексическэ удха шанартай, олон ондоо болон дүтэрхы удхатай үгэнүүдтэй практическаар танилсуулха. Һурагшад грамматикын болон бэшэгэй дүримүүдтэй танилсажа, хэлэ шудалан үзэлгэдэ хабаатай арга хэрэгсэлнүүды түрэл түрэлөөрнь илгажа ба тэдэнэ зэргэсүүлэн хаража үзэхэ, тобшолол гаргаха шадабаритай болохо зэргэтэй.

Эхин классуудта үзэхэ программа гурбан бүлэгтэ хубаагдана: "Абяан ба үзэгүүд", "Үгэ", "Мэдүүлэл".

АБЯАНУУД БА ҮЗЭГҮҮД. Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонууды һурагшад нэгэдэхи класста ойлгожо абана. Хоёрдохи класста бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялганууды, дифтонгнууд, йотированна аялганууды үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ һуралга болоно. Эдэниие хоёрдохи класста ойлгуулбашье, гурбадахи класста бүри орёо шэнэ дүримүүды хэрэглэжэ дабтаха, бэхижүүлхэ хэрэгтэй.

Энэ "Абяан ба үзэгүүд" гэхэн бүлэг соо хэлэгдэһэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо

шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абьян ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, хуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэхэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абьянууд үгүүлэгдээшэһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, адхана, худха . Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй, харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинуудые дүүргэхэ болоно.

Һурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юмэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.

Үгын бүридэл 3-дахи класста үзэгдэхэ. Тиихэдэ һуури ба залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын һуури соо тодо бэшэ түргэн аялгануудые, үгын һүүлдэ тодо бэшэ ээ, эй аялгануудые бэшэхэ дүримдэ анхарал табигдаха. Үгын үндэһэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд 2-дохи класһаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо хэн? юун? юу хэнэб? ямар? г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдые оложо хуралга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэхэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Гурбадахи класста "Юумэнэй нэр", "Тэмдэгэй нэр", "Глагол" гэхэн ойлгосонууд ба терминуудые ойлгожо абаха.

Тус класста хэлэлгын хубинуудай удхые хүсэд һайнаар ойлгоод, саашань тэдэнэйнгээ зарим шэнжэнүүдтэй танилсаха. Жэшээн, юумэнэй нэрэнүүд хэлэлгэ соо ороходоо, бусад үгэнүүдтэй холболдохын тула элдэб залгалтануудые абадаг (зохилдол, падеж тухай дурдангүй) гэжэ практическа ойлгохо, нэгэнэй ба олоной тоодо байһан юумэнэй нэрэнүүдтэй танилсаха. Глаголой һуури ба залгалтануудтай танилсаха.

БЭШЭЛГЭДЭ ҺУРГАЛГА (Сэбэр бэшэлгэ)

Сагай үсөөн дээрээ сэбэр бэшэлгээр хэгдэхэ хүдэлмэридэ тусхай хэшээл хараалагданагүй, тиимэһээ бэшэлгын хэшээл сооһоо сэбэр бэшэлгэдэ 8-10 минута сагые 2—3-дахи классуудта неделидэ 2-3 дахин, харин 4-дэхи класста неделидэ 1-2 дахин үгэжэ байбал таарамжатай.

Сэбэр бэшэлгые яжа, ямараар ябуулха тухай класс буридэ программаар хараалагдана.

Хоёрдохи-дүрбэдэхи классуудта сэбэр бэшэлгые, программын ёһоор бэшэгдэхэһээ гадна, мүн бэшэхэдэ бэрхэтэй ямар нэгэн үзэгүүдые гү, али тэдэнэй холболтонуудые бэшэжэ хуралга, бэшэмэл гү, али хэблэмэл текстһээ буулгажа бэшэлгэ, багшын уншалга доро бэшэлгэ, тоололго доро бэшэлгэ байжа болоно.

Эхин классуудай һурагшадай али бүхы бэшэлгэнь нягта сэбэр, эли тодо ба алдуугүй байха ёһотой.

Һурагшадай бэшэжэ хуралгын зорилго иимэ:

- 1) абяе үзэгтэ "оршуулха" (фонетико-графическа бэшэлгэ тухай хэлэгдэнэ);
2. үзэг, үгэ, мэдүүлэл зүбөөр, эли тодоор бэшэхэ, номһоо, самбарһаа буулгажа бэшэхэ, багшын уншалга доро бэшэхэ, бэшэһэнээ шалгаад, гаргаһан алдуунуудаа заһаха;

3. харахан, дуулахан тухайгаа, өөрынгөө ханал бодолые найруулан бэшэжэ һуралга - эдэ болоно. Дээрэ дурдагдаһан шадабари ба дүршэлнүүд бага багаар, дүрбэн жэлэй туршада бээлүүлэгдэхэ.

2. Содержание учебного предмета «Бурятский язык» 3 класс

Содержание учебного предмета	Основные виды учебной деятельности	Основные формы учебных занятий
<p>АБЯАНУУД БА ҮЗЭГҮҮД Хоёрдохи класста бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнууд, йотированна аялгануудые үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ һуралга болоно. Эдэниие хоёрдохи класста ойлгуулбашье, гурбадахи класста бүри орёо шэнэ дүримүүдые хэрэглэжэ дабтаха, бэхижүүлхэ хэрэгтэй.</p> <p>Энэ "Абяан ба үзэгүүд" гэхэн бүлэг соо хэлэгдэхэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абяан ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, һуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэхэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абяанууд үгүүлэгдээшэхэ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, адхана, худха.</p> <p>Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана.</p> <p>Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй, харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинуудые дүүргэхэ болоно.</p> <p>Һурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юмэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.</p> <p>Үгын бүридэл Хэлэлгын хубинууд. Юумэнэй нэрэ Тэмдэгэй нэрэ Глагол БЭШЭЛГЭДЭ ҺУРГАЛГА (Сэбэр бэшэлгэ)Сагай үсөөн дээрээ сэбэр бэшэлгээр хэгдэхэ хүдэлмэридэ тусхай хэшээл хараалагданагүй, тиимэхэ бэшэлгын хэшээл сооһоо сэбэр бэшэлгэдэ 8-10 минута сагы 2—3-дахи классуудта неделидэ 2-3 дахин, харин 4-дэхи класста неделидэ 1-2 дахин үгэжэ байбал таарамжатай.</p> <p>Хоёрдохи-дүрбэдэхи классуудта сэбэр бэшэлгы, программын ёһоор бэшэгдэхэхэ гадна, мүн бэшэхэдэ бэрхэтэй ямар нэгэн үзэгүүдые гү, али тэдэнэй холболтонуудые бэшэжэ һуралга, бэшэмэл гү, али</p>	<p>- Багшын тайлбарилан хэлэлгы шагналга (<i>Слушание объяснений учителя</i>)</p> <p>-Нүхэдэйнгээ тайлбарилга шагналга (<i>Слушание и анализ выступлений своих товарищей</i>)</p> <p>-Бээ даагаад номоор хүдэлмэри (<i>Самостоятельная работа с учебником</i>)</p> <p>-Научна-популярна литературатай хүдэлмэри (<i>Работа с научно-популярной литературой</i>)</p> <p>- Эрдэмэй зорилго (проблемэ) шийдхэбэри (<i>Решение познавательных задач (проблем)</i>)</p> <p>-Эрдэмээ эмхитэй болголго (<i>Систематизация знаний</i>)</p> <p>-Номоор хүдэлмэри</p>	<p>Фронтальна</p> <p>Групповой (хоёр-хоёроороо)</p> <p>Индивидуальна</p> <p>Коллективнэ (хамтын)</p>

хэблэмэл текстнээ буулгажа бэшэлгэ, багшын уншалга дор бэшэлгэ, тоололго дор бэшэлгэ байжа болоно. Эхин классуудай хурагшадай али бүхы бэшэлгэнь нягта сэбэр, эли тодо ба алдуугүй байха ёһотой.

(Работа с книгой)

1) абяе үзэгтэ

"оршуулха"

(фонетико-графическа бэшэлгэ тухай хэлэгдэнэ);

2) үзэг, үгэ, мэдүүлэл зүбөөр, эли тодоор бэшэхэ, номһоо, самбарһаа буулгажа бэшэхэ, багшын уншалга дор бэшэхэ, бэшэһэнээ шалгаад, гаргаһан алдуунуудаа заһаха;

3) хараһан, дуулаһан тухайгаа, өөрынгөө һанал бодолые найруулан бэшэжэ һуралга - эдэ болоно. Дээрэ дурдагдаһан шадабари ба дүршэлнүүд бага багаар, дүрбэн жэлэй туршада бээлүүлэгдэхэ.

3. Календарно-тематическое планирование

№ урока	Тема урока	Кол-во часов	Дата проведения	
			план	факт
1	Нуралсалай шэнэ жэлээр!	1		
Абяан ба үзэгүүд (24 ч.)				
2-3	Абяан ба үзэгүүд	2		
4-5	Аялганай тааралдал	2		
6	Аялганай хубарил	2		
7-8	Аялганай нугарал	2		
9	Шалгалтын диктант «Намар» (входной)			
10	У-ү, уу-үү, уй-үй аялганууд	1		
11	Удаан ии-ы аялганууд	1		
12	Удаан өө-ээ аялганууд	1		
13	Ээ-эй аялганууд	1		
14	Дабталга	1		
15	Шалгалтын тестовэ даабаринууд.	1		
16	Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Үгын үндэһэн	1		
17	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	1		
18	Суффикс (Залгабари)	1		
19	Залгалта	1		
20	Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд	1		
21	Гараһан хуури	1		
22-23	Үгын анхан хуурида тодо бэшэ түргэн аялган	1		
24	Х/х: найруулга	2		
25	Шалгалтын диктант «Манай ой»	1		
Абтаһан үгэнүүд (3 ч.)				
26-27	Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Абтаһан үгэнүүд	2		
28	Шалгалтын диктант « хургуулиин газетэ»	1		
Хэлэлгын хубинууд (35 ч.)				
29	Хэлэлгын хубинууд	1		
30	Юумэнэй нэрэ	1		
31	Олоной тоо	1		

32	Юумэнэй нэрын түхэлнүүд	1		
33	Нэрын падеж	1		
34	Х/х: изложени «Мүльһэнэй урдалга»	1		
35	Хамаанай падеж	1		
36	Зүгэй падеж	1		
37	Үйлын падеж	1		
38	Зэбсэгэй падеж	1		
39	Хамтын падеж	1		
40	Гаралай падеж	1		
41-42	Дахуул үгэ	2		
43	Шалгалтын диктант “Юумэнэй нэрэ”. Диктант «Үер»	1		
44	Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Тэмдэгэй нэрэ	1		
45	Тэмдэгэй нэрэ	2		
46	Х\х: найруулга (Упр.173)	1		
47-48	Элирхэйлэгшэ	2		
49	Шалгалтын диктант «Хэрмэн»			
50-51	Үйлэ үгэ	2		
52-53	Тодо бэшэ а, о, э аялган	2		
54	Үйлэ үгын сагууд	1		
55-56	Мүнөө сагай үйлэ үгэнүүд	2		
57-58	Үнгэрһэн сагай үйлэ үгэ	2		
59-60	Ерээдүй саг харуулһан үйлэ үгэ	2		
61	Х\х: найруулга (Упр.238)	1		
62	Шалгалтын диктант «Эхин»	1		
63	Х\х: изложени «Балга хүн»	1		
Мэдүүлэл (15 ч.)				
64-65	Мэдүүлэл	2		
66	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1		
67	Асууһан мэдүүлэл	1		
68	Шангадхаһан мэдүүлэл	1		
69	Хуряангы мэдүүлэл	1		
70	Дэлгэрэнгы мэдүүлэл	1		
71-72	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	2		

73	Х/х: найруулга «Хабарай уһан»	1		
74	Элирхэйлэгшэ	1		
75	Нэмэлтэ	1		
76	Дабталга	1		
77	Шалгалтын диктант «Зүгышые хүндэ туһатай».	1		
78	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1		
Текст (6 ч.)				
79	Текст	1		
80	Х/х: изложени	1		
81-82	Текст-домоглол	2		
83-84	Текст-зураглал	2		
Фразеологизмууд (4 ч.)				
85-86	Фразеологизмууд	2		
87	Омонимууд	1		
88	Шалгалтын тест «Хэлэлгын нюусанууд»	1		
Дабталга (17 ч.)				
89	Абяан ба үзэгүүд. Тест.	1		
90	Абгаһан үгэнүүд	1		
91-92	Юумэнэй нэрэ	2		
93-94	Тэмдэгэй нэрэ	2		
95-96	Үйлэ үгэ	2		
97	Шалгалтын диктант «Эрбээхэйнүүд»	1		
98	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1		
99-101	Мэдүүлэл	3		
102	Текст	1		